

Маркін Сергій Ігорович
кандидат юридичних наук, доцент

СИСТЕМА АДМІНІСТРАТИВНИХ ПОЗОВІВ ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ ФРН ТА ФРАНЦУЗЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ

У контексті формування оновлених концептуальних підходів до подальшого розвитку Кодексу адміністративного судочинства України слід враховувати, що станом на сьогодні в КАС України не сформовано системної правової регламентації видів адміністративних позовів. Водночас у кодифікованих нормативно-правових актах зарубіжних держав, які містять норми адміністративного процесуального права та функціонують в умовах розвиненої адміністративної юстиції, питання класифікації та нормативного визначення позовів вирішується неоднаково й залежить від особливостей національних моделей судового контролю за публічною адміністрацією.

За таких умов вагомим значення для вдосконалення теорії адміністративного позову набуває врахування напрацювань адміністративно-процесуального законодавства окремих іноземних держав. Особливо корисним для національного правового поля є досвід сучасної процесуальної доктрини та нормативного регулювання адміністративного судочинства Німеччини та Франції. Зокрема, О.В. Рядінська, аналізуючи види адміністративних позовів у зарубіжних правопорядках, де адміністративний позов виступає ключовим інструментом судового звернення, акцентував увагу не лише на специфіці окремих позовних різновидів, але й на наявності спільних характеристик, зумовлених загальною логікою процесуально-правового регулювання, а в окремих випадках – прямим запозиченням певних позовних форм [1, с. 735].

У процесуальному законодавстві Німеччини про адміністративне судочинство, ухваленому у 1960 році та оновленому змінами 1996–1997 років (§§ 42, 43 VwGO), залежно від цілей судового захисту передбачено кілька основних видів адміністративних позовів. До них, зокрема, належать: по-перше, позов, спрямований на визнання адміністративного акта недійсним; по-друге, позов про зобов'язання відповідача вчинити певні дії або виконати адміністративний акт; по-третє, позов щодо встановлення, зміни чи припинення відповідних правовідносин; по-четверте, загальний позов про примус до виконання

обов'язків або до здійснення визначених адміністративних заходів, які не оформлюються у формі адміністративного акта.

Водночас зазначені різновиди не становлять вичерпного переліку процесуальних засобів судового захисту в адміністративному судочинстві Німеччини, оскільки їх кількість не має жорстких нормативних обмежень, що зумовлює гнучкість і адаптивність системи адміністративно-процесуальних форм [2].

У французькій правовій доктрині історично сформувалася множинність підходів до поділу адміністративних позовів на окремі види. Водночас слід наголосити, що в сучасній французькій адміністративно-правовій науці найбільш поширеною є класифікація, в основі якої лежить критерій наявності або відсутності у позовних вимогах спрямованості на відновлення суб'єктивних прав. Сучасний дослідник Жак Вігье зазначає, що такий підхід був концептуально сформований протягом ХХ століття представниками французької юридичної думки – Дюгі, Жезом і Валіном. Його зміст полягає у розмежуванні, по-перше, звернень до суду, метою яких є констатація порушення норми об'єктивного права, тобто перевірка відповідності адміністративного акта чинному праву та вимогам законності, і, по-друге, звернень, зумовлених порушенням суб'єктивного права, коли заявник прагне судового визнання належного йому права та його процесуального відновлення [3, с. 72-73]. Виходячи саме з цього базового критерію, у французькій юридичній доктрині адміністративні позови традиційно поділяються на кілька основних різновидів. Зокрема, виокремлюються: по-перше, позови, спрямовані на встановлення незаконності та скасування адміністративного акта; по-друге, позови повної судової юрисдикції, у межах яких суд наділений повноваженнями не лише щодо захисту, а й щодо відновлення порушених суб'єктивних публічних прав; по-третє, позови, предметом яких є офіційне тлумачення акта адміністрації; по-четверте, позови, пов'язані із застосуванням адміністративних репресивних заходів. Такий поділ відображає усталений підхід французької адміністративно-правової науки до розмежування процесуальних форм судового контролю за діяльністю публічної адміністрації залежно від характеру та спрямованості заявлених вимог [4]. Слід підкреслити, що в сучасній французькій адміністративно-правовій доктрині представлено практично тотожний підхід до систематизації адміністративних позовів. Відповідно до нього у Франції розрізняють кілька основних різновидів адміністративних позовних форм. По-перше, це позови щодо анулювання актів адміністрації, які застосовуються для оскарження перевищення владних повноважень і тому нерідко іменуються позовами про перевищення влади або позовами про законність. По-друге,

виокремлюються позови, пов'язані з порушенням суб'єктивних прав, що розглядаються в порядку повної адміністративної юрисдикції. Їх предметом є, зокрема, спори щодо адміністративних договорів, відповідальності публічної адміністрації та інших подібних правовідносин. По-третє, до самостійної групи належать позови про тлумачення, у межах яких заявляється вимога щодо офіційного з'ясування змісту управлінського акта. По-четверте, виділяються позови, спрямовані на оцінку законності актів адміністрації, що мають на меті встановлення їх відповідності нормам чинного права. По-п'яте, окрему категорію становлять позови, пов'язані із застосуванням адміністративної репресії, у межах яких оскаржуються рішення про застосування примусових або каральних заходів. Зазначена класифікація свідчить про багаторівневий і диференційований характер французької моделі адміністративного позову, що забезпечує різноманітні процесуальні механізми судового контролю за діяльністю публічної адміністрації [5; 6].

В межах публікацій, присвячених адміністративному процесу Франції, визначається, що адміністративні позови фактично до двох основних груп: позовів, що подаються у зв'язку з перевищенням влади, та позовів, у межах яких здійснюється повний юрисдикційний контроль. До другої групи він відносить, зокрема, позови у спрах про адміністративну відповідальність із вимогами про відшкодування шкоди, заподіяної діями адміністрації (наприклад, унаслідок неправомірної відмови у видачі певного дозволу), позови, що впливають з адміністративних договорів, позови, пов'язані із застосуванням репресивних заходів, а також інші подібні категорії справ [7, с. 82-84].

Водночас доцільно зауважити, що моделі адміністративної юстиції Німеччини та Франції традиційно характеризуються як класичні й часто слугують орієнтиром для реформування адміністративного судочинства в різних правопорядках. Зокрема, німецька процесуальна доктрина справила помітний вплив на формування змісту кодексів, які регламентують діяльність адміністративних судів у державах – республіках колишнього СРСР у межах так званої «другої хвилі» інституціоналізації адміністративної судової спеціалізації. Це, зокрема, стосується Азербайджану, Грузії та Вірменії, правові системи яких у відповідному сегменті істотно орієнтуються на німецьку модель.

Наш здійснений порівняльно-правовий огляд іноземного досвіду законодавчого закріплення видів адміністративних позовів показав, що в адміністративному судочинстві не сформовано універсальної, загальновизнаної моделі їх класифікації. Водночас у низці держав нормативне регулювання містить достатньо чіткий перелік (або

визначення) видів адміністративних позовів, що фактично гарантує особі реальну можливість звернутися до адміністративного суду для захисту порушених прав. Натомість в інших правопорядках такі види позовів прямо не окреслюються: їх наявність і зміст доводиться встановлювати опосередковано – через перелік способів судового захисту (позовних вимог), які передбачені законом і можуть бути заявлені в адміністративному суді.

Література:

1. Рядінська В.О. Судовий контроль за діяльністю публічної адміністрації в Німеччині. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2024. № 1. С. 735-739
2. Bundesrechtsanwaltsordnung. URL:<https://www.gesetze-im-internet.de/brao/>
3. Вігье Ж. Адміністративна юстиція / пер. з фр. А. Корнійчука. Київ: Конус-Ю, 2008. 160 с.
4. Gohin O. Contentieux administratif. URL: <http://just.aix.free.fr/CoursTD/CourssansTDL3S1/ContentieuxAdministratif – Licence 3 Semestre 5.doc>
5. Овчарук С.С. Щодо правового регулювання інституту адміністративних процедур у Франції. URL: <https://dspace.onua.edu.ua/server/api/core/bitstreams/ce95791d-de3d-4e5c-ad29-1a654714a5ee/content>
6. Loi n° 84-16 du 11 janvier 1984 portant dispositions statutaires relatives à la fonction publique de l'Etat (1). Version consolidée au 14 mars 2012 // Legifrance.gouv.fr. URL.: <http://www.legifrance.gouv.fr/affichTexte.do?cidTexte=JORFTE XT000000501099>.
7. Markova O. O. French approach to administrative act. *Дніпровський науковий часопис публічного управління, психології, права*. 2022. № 5. С. 82-85.